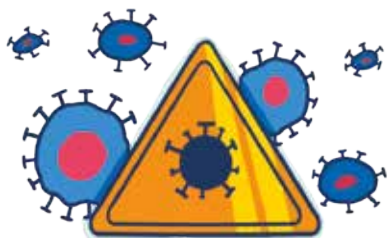

Rä nguts'uthui gá Nzäim'ui, hutsuä nu'u yä jä'i tsonte ha yä ngu gá nzäim'ui, yä nxipäte l'ñoui nuna coronavirus (COVID-19) ne nu'ä ma hyoni-bi ge drä ja nuyü yä 'bet'ot'ot'e ngetho ge njabu hindä nja rä nthoste.

¿TE RÄ 'BE'Ü YÄ CORONAVIRUS?

Nu'u yä coronavirus ge'ü yä meui yä t'uts'ozuue ge'ü ungä yä hñeni, dendä rä uña di emfü ha tsoxä nu'u yä hñeni gá njoxähña xä nts'edi ha ne thesthobi'u yä jä'i ne yä mbon'i.

Yä coronavirus gá jä'i nzäntho unte n'a tukitho ha tso'te ge tsi'tuäbi'u n'a tui'ä yä jä'i

¿HÄNJA DI NTHOSTE?

Nuna l'ra'yo coronavirus COVID-19 tsa dä ñhostebi n'a ngu n'a'ä rä jä'i.

Di ñhoste n'a rä jä'i di hñeni ha nu'u ma 'ra nu'bu fote'ä rá jihni pon'ä nu'bu hehe ne hñets'e, nu'bu gi mipä rä 'ye to di hñeni, nu'bu te gi thuni tu'ä rä hñeni nepu gi thuni ri ne, ri xiñu, ri da ha nixi xkä xuki ri 'ye.

¿TE GI 'YOT'E NU'BU GI TSA GE BI ZÜ'I'Ü YÄ Ñ'Ü NGU GE'Ä RÄ CORONAVIRUS?

'Yadi yä nt'ompä'ñuu ha nu'ä rä Ngumfädi gá hñoste hñeni ne gá Ntaxi.

M'ehna mfeni:
ncov@dgepissalud.gob.mx

Nt'oxgu:
(55) 5337 1845 o al (800) 004-4800:

Brä l'ñehe ha:
Secretaría de Salud

Lengua:
Hñähñu (otomí)

Traducción:
Bonifacio Pérez Botho

NZÄI M'ÜI

GÄ

'BE T'ON SU.

GOBIERNO DE
MÉXICO

CULTURA
SECRETARÍA DE CULTURA

SALUD
SECRETARÍA DE SALUD

INALU
INSTITUTO NACIONAL DE LENGUAJES

¿HÄNJA DI FÄDI'Ä RÄ HÑENI?

Rä thehe ne yä hñets'e.

Nzoxpa

Dundo'yo

Uñaxu

Menthi joxhña
(nu'bu ma n'a nts'edi)

Nu'bu gi tsa ge gi hñeni gá njojhña, ma hyoni gi hongä rä nt'othē.

¿TE MA NSUHU'Ä DÄ ZA GÄ ÖTHU?

Gä nxu'yehü nzäntho ko rä dehe ne rä xabo o yä nthänts'i di tu rä ithe'ä rá 70%.

Hingi thuni ri hmi nu'bu xä nts'o'ü ri 'yē, nixi ma n'a'ä ri xiñu, ri ne n'e ri da.

Nu'bu gi hñehe o gi hñets'e, gi hñets'e ma nt'ek'ei, habü ge gi juhni ko ra fotäzenjua'ä ri xiñu ne ri ne, o 'nehe ha rá ts'ät'i'ä ri ma'yē di ndom'ä ri yuni.

Hingi ntsogi. Nu'bu mä hyoni gi 'yot'e, gi jabü ha n'a rä fotäzenjua, 'yent'i ha n'a rä buxa gá nuni, tu'ti ne fotä ha rä paxi; nepü nebyē xuki nu'ü ri 'yē.

Xuki ne thukä yä nits'i ne nu'ü te gi hñä nzäntho ha ri nguu, ya ngu'bēfi, nu'ü yä xeni jot'i, ya bojä gá ndu-jä'i, yä ngu hmunts'i, ma 'raa, xoki'ü ri kuxndähi hopi dä yut'l'ä rä ndähi ne hopi dä yuhü rä hyatsi rä hyadi.

Kohitho ha ri ngu nu'bu tsu'ä rä hñeni gá njojhña ne gri ma ha rä 'yothete nu'bu gi pētsä n'a di gehya yä unte (rä nzoö thogi'ä 38°, uñaxu, u'yuga, nthumxi, ma 'raa).

Ngu'ä dä za uet'ebi nu'ü yä jä'i tsüdi yä hñeni gá njojhña di emfü uña.

NU'Ü NGU HMAÄ NE'Ü MÄJUÄNI

¿Yä hyot'uzu'ue tsa dä 'bet'obil'ä rä hñeni ne tsa dä otheni nuna 'ra'yo coronavirus?

Hina. Nu'ü yä hyot'uzu'ue hinto dä hñutsi ngu gá 'bet'ont'onsu o gá nt'othē.

¿Nu'ä rä 'ra'yo coronavirus dä za dä 'bet'ofädi'ä ko n'a rä thongä 'bestho?

Hina. Nsehe dä fädi dä ts'ü-di ko nu'ä rä thoni ha n'a rä ngu gá fädithoni.

¿Rä mpihi'ä rä influenza ne'ä dä su'ä'i ge hingi hñengä nuna 'ra'yo coronavirus?

Hina. Rä mpihi'ä rä influenza hingi 'ra'ä nsu. Rä COVID-19 mahyoni'ä rä nt'othese.

¿Nu'ä rä 'ra'yo coronavirus hönse ts'üdi'ü yä dängä jä'i?

Hina. Dä za dä ñhots'e gatho yä jä'i, hingo rä nge'ä, yä dängä jä'i ma n'a go xa dä za dä züdi'ü.

YÄ NTS'UNI HA YÄ DÄNGÄ NTINI

T'exänt'ot'e 1
(yä mut'lä 'ret'a da'thi)
Otho yä njot'i.

Ntähmi rä dehe nuni gá hñäkä t'uts'ozu'ue ha rä gosthi'ä rä ntini.

Hñuts'i yä mpefi ko nu'ü yä t'ot'e gá 'bet'onsu.

Yä 'bet'onsu ha yä ngu gá nzäim'üi.

T'exänt'ot'e 2
(yä nthebe da'thi)
Dä njot'i nsehe ha nu'ü yä xeni ñhoste.

Ntähmi rä dehe nuni gá hñäkä t'uts'ozu'ue ha rä gosthi'ä rä ntini.

Hñuts'i yä mpefi ko nu'ü yä t'ot'e gá 'bet'onsu.

Dä gäi'ä mä dee rä ndunthi rä jä'i.

T'exänt'ot'e 3
(yä m'o da'thi)
Hindä m'efi

Dä k'atsi o dä 'bat'ü yä pa xa feñ'ü yä ntini dä t'ot'e.